

TÜRK KÜLTÜRÜNÜ ARAŞTIRMA ENSTİTUSU

TÜRK KÜLTÜRÜ

SAYI 320

YIL XXVII

ARALIK 1989

HOCAM BAHAEDDİN ÖGEL

Ş.K. SEFEROĞLU

Hocamı 16 Türk Devleti konulu duvar takvimi münasebetiyle tanıdım. 1981 yılında idik. Terörle yakından ilgilenen devletin üst seviyeden yetkilileri, terörü doğuran sebeplerin arasında gençliğimize milli tarihimizin öğretilmemiş oluşu hususunu da tespit etmişler, bir seri yayının arasına 15 yıl kadar evvel yayınlanmış olan bu takvimin tekrar basılıp dağıtılmasını da almışlardı. Bu hizmet için başlattığım teşebbüsler ve temaslar beni hocama götürmüştü.

Hocamı esasen bu tarihten 10 yıl evvel tanıyordum. O yıllarda Erzurum'da idim. Millî Eğitim Bakanlığı "1000 Temel Eser"i yayınlamaya başlamıştı. Bunlardan Türk Mitolojisi, Türk Kültürünün Gelişme Çağları isimli olanlar hocama aitti. Ancak bu gıyabi bir tanışma idi. Ayrıca Mitoloji'nin mahiyetine dair evvelce edinilmiş pek birikimimiz de yoktu. Ancak B. ÖGEL ismi Erzurum'da kültürle ilgilenen çevrelerde saygıyla karşılanıyordu. Bu arada, Hocam Erzurum Lisesi'nde de bir yıl görev almıştı. Fakülte hocalarımdan Ahmet KURT'un da hocası olmuştu. Erzurum'unun yabancı bir aydını.

Takvim konusunun hazırlığı ilk günden bir takım zorluklar getirmişti. Cumhurbaşkanlığı Forsu'ndaki yıldız sayısı 16 idi ve bunların beheri bir Türk Devlet veya İmparatorluğunu temsil ediyordu. Tarihi Türk devletlerini bu sayıya sığdırmanın imkânı yoktu. Ayrıca bu konuda evvelce yapılan seçmeler arasında da Türk devletlerinin tesbiti bakımından tam bir birlik yoktu. Genelkurmay Başkanlığı'nın dökümanı evvelce yapılan takvimde ismi geçen devletlere tam uymuyordu. Söğüt'te bu devletleri kuranların büstleri vardı. Burada yer verilen devletlerin tespitinde İstanbul Üniversitesi tarihçileri görev almışlardı. Ankara Üniversitesi DTC. Fakültesi'nin tarihçileri ise Genelkurmay'ın esas aldığı 16 Türk devletinin tesbitini yapmışlardı. 16 Türk Devleti ile ilgili TBMM'ndeki kayıtlarda ise bu devletlerin isimleri yoktu.

Yardım almak için gittiğim DTC. Fakültesi'nde muhatap olduğum her tarihçi bana Türk tarihi için farklı başlangıç tarihleri ve farklı devlet isimleri veriyorlardı. Ben ise, yapmayı tasarladığım takvime devlet kurucularının resimlerini, devletlerinin haritalarını ve onlara ait din, yazı dili, başkent gibi belli başlı bilgileri de almak istiyordum. Yılbaşı yaklaşıyor bana verilen süre daralıyor ve ben bir türlü yol alamıyordum. Derken kader karşıma rahmetli hocamı çıkardı.

Beher Hun Devleti yerine Hun Devletlerine Cumhurbaşkanlığı Forsu'ndaki bir yıldız harsettim. Selçuklu Türk Devletleri için de ayrı ayrı yıldız ayırma yerine 5'ini bir yıldızda topladık. Benzeri bir iki pratikle mevcut yıldız sayısı ile ihtiyaç

duyduğumuz devletleri, asgari seviyede de olsa temsil etme imkânını bulabildim. Hocamın pratik zekâsına hayran olmuştum... Sıra bu takvimin kimin adına bastırabileceğine gelmişti. Meşguliyet sahası itibariyle uygun, ciddi ve sevilen bir kuruluş arıyorduk. Hocamın aklına Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü geldi. Hocam âdeta elimden tutup beni oraya götürdüler. ÖGEL'i tanımak gibi, bir Enstitünün de yakınında olabilmek benim için bir şeref ve şanstı.

Bu kuruluşu 1964'lerden tanıyordum. Derginin eksik sayılarını Erzurum'dan isteyince o dönemin Genel Sekreteri bana Dergi'nin Doğu temsilciliğini teklif etmişti. Şerif BAŞTAV'ın konuyla ilgili mektubunu uzun süre saklamışumdur. 1970 yılında ise bu kuruluşun mevcut yayımlarından 10'ar adet alıp bölgeye bağlı kuruluşların kitaplıklarına zimmetlemiştim. Bu ilişkiler TKA Enstitüsü'nün adına bir takvim çıkarılabilmesi için yetmiyordu. Enstitü ciddiyeti ile mütenasip bir teminat istiyordu. Özellikle takvimdeki bilgilerin sağlamlığına inanmaya ihtiyaç duyuyorduk, haklı idi de. Burası itibarlı bir müessese idi.

Hocam gerekli açık'amayı yaptı ve takvimdeki bütün bilgilerin sorumluluğunu üzerine aldı. Herhangi bir tenkit söz konusu olur ise karşılamayı da taahhüt etti. Enstitünün bu çok eski ve itibarlı üyesi bu açıklamayı yapınca, Hocam Şükrü ELÇİN Bey de hizmet ağırlıklı bu teklifi kabul ettiler. Konu görüşülürken rahmetli ÖGEL Hocam şöyle diyorlardı: "Bu tür yayınlarda esas alınan husus hizmettir. Ufak tefek eksikler gelecek yıllarda tamamlanır. Binlerce gencimiz bir yıl boyunca bu takvimden hamaset alacak. Hizmeti engellemeyelim, destekleyelim". Zaten takvimdeki bilgiler ya hocamdan derlenilmiş veya hocamın onayından geçirilmişti.

Bu takvim münasebetiyle rahmetli İ. KAFESOĞLU ve rahmetli E. ESİN hocalarımı da anmak gerekir. Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü'nün aracılığı ile her iki bilim adamı zaten sahaları olan bu konuya eğilmişler. Çok detaylı bilgi çıkarıp lütfetmişlerdi. Onların bu raporları millî arşivde ağırlanırken bu raporlardan da yararlanılarak yapılan "Türk Devletleri Tarihi, Ş.K. SEFEROĞLU, A. MÜDERRİSOĞLU, Ankara 1984" isimli eser gençlerimizin hizmetine o yıllarda sunulmuş ve aranan bir kitap olmuştu.

Hocamla bir araya geldiğimiz ilk sempozyumu hatırlamıyorum. Ancak 1984 yılındaki "I. Uluslararası Türk Halklığı Sempozyumu"nda bir hayli önemli anlar yaşamıştık. Bu seminerde özellikle yabancı tebliğcilerin sunduğu tebliğlerin yayınlanmamış oluşuna hepimiz gibi hocam da çok üzülmişlerdi. Seminer Türk doküma sanatının kültürel meseleleri itibariyle hâdkâten çok önemli idi. Bol bol yenilmiş içilmiş ve fakat tebliğler yayınlanamamıştı. Semineri hazırlayanların yüzü ağ olsun.

Ben seminer izleme şuurunu bu seminer münasebetiyle hocamdan öğrenmiştim. Rahmetli bu tür toplantılarda "Satır araları"na çok dikkat ederdi. Bu seminerde yabancı tebliğcilerden birisi konuşmasına "Memlûk öncesi doküma sanatının Türklere ait olmadığı, Ermenilere ait olabileceği" meâlinde ifadeler sıkıştırmıştı. Hocamla biz dış anfiide idik. O, dinlemediği oturumları da hiç boş bırakmazdı. Mutlaka tebliğcinin ana dilini çok iyi bilen bir genç arkadaşı görevlendirirdi. Bizde yapılan sempozyumlarda pek ihmal edilen bu noktaya hocam imkân nisbetinde önem verirdi. Nitekim bahsettiğim tebliğcinin durumu hocama akseince, hocam olayı teyid ettikten sonra kendi tebliğinin konusuna bu hususu da ilâve etmişti. Cevabı

konuşmasında hocam; O çağlarda bir milletin dokumacı olabilmesi için dokunan metai üretmesi gerektiğini yani koyuncu olması gerektiğini; keza dokumacılığın, hayat biçimi göçebe-hayvancı olan bir toplumun kültürü olduğunu, nitekim çadır, hurç, heybe, sergi türünden pratik malzemenin atlı göçebe kültürün bir mahsulü olduğunu, Ermenilerin yerleşik hayat tarzına uymadığını; ayrıca Ermeniler'in yünü olan koyunu değil, daha ziyade kılı olan domuzu ürettiklerini; bu toplumun hayvancılıkla değil ticaretle uğraştığını; olsa olsa halı üreten değil, halı ticareti yapan bir toplum olduğunu anlatmıştı.

Bu seminerde hocama aksettirilen problemlerden birisi de yanılmıyorsam milliyeti Fransız olan bir tebliğcinin kitabı idi. Seminerin dış anfisine uzun bir masa konulmuştu. Masanın üzerinde tebliğcilerin konuya dair eserleri sergileniyordu. Fransız tebliğcinin kitabında doğu bölgemizde dokunan kilimlerimize farklı bir hüviyet atfediliyordu. Seminere katılan bir kısım uzmanlar Fransızın terminolojisine itiraz ediyorlardı. Fransız ise müdafaasını yaparken, mevcut literatürü değerlendirdiğini, siyasi maksadı olmadığını, elimizde karşı görüş ihtiva eden kaynaklar var ise, kitabın ikinci baskısında bu görüşlere de yer verebileceğini belirtiyordu. Bir takım genç tebliğciler hâlâ iptidai tepkilerinde direniyorlardı. O zaman hocam bana, gerçeği yazıp bütün dünyaya anlatamaz isek bu tür reaksiyonların aleyhimize olacağını açıklamıştı. Kaynak üretmez isek reaksiyonla bir yere varılmıyordu.

Bu seminerde hocamla daha ziyade giderek hassasiyet kazanan doğu meselesi üzerinde durmuştuk. Bir keresinde hocam hiç unutmadığım ve kendileri hayatta iken "Atatürk ve Millî Birlik, Prof. Dr. A. GÜZEL - Ş.K. SEFEROĞLU, Ankara 1988" ve "Millet ve Millî Birlik Bilinci, Ş.K. SEFEROĞLU - H. BAŞBUĞ, Ankara, 1985" isimli eserlerde de yayınlanan şu veciz açıklamayı yapmışlardı :

"Türk lehçelerinin karşılıklı lügatları yapıldığı, Türk el sanatları, toponomisi, onomastığı, halk oyunları ve folklorunun diğer sahaları ile ilgili çalışmalara ciddi bir şekilde devam edildiği takdirde, Büyük Türk Dünyası'nın çeşitli kesimleri arasındaki saklı kültürel gerçekler ortaya çıkacak, ayrı parçalar görünümü arzeden Türk Kültürü'nün bir bütün olduğu anlaşılacaktır. Bu çalışmalar kısa zamanda semerelerini verirken; bir taraftan esir Türk ellerinde uygulanmakta olan "milliyetini unutturma" faaliyeti geçerliliğini yitirecek, diğer taraftan Türkiye'de Kültür Bölücülüğü yaparak mahalli kültür kesimlerinden farklı milliyetler yaratmaya çalışanlar etkisiz hale getirilmiş olacaktır."

O yıllarda benim yakından takip ettiğim bir uygulama biçimim vardı. Türk ilim ve fikir adamları ile diyalog kuruyor, Doğu Anadolu'da yaratılmak istenilen hassasiyete dair ne düşündüklerini tespit ediyordum. Onlarla tartışıp giderek gelişen bir görüş oluşturmaya çalışıyordum. Her uzman kendi sahası ile ilgili açıklama yaparken ben bir taraftan bu açıklamaları depoluyor, diğer taraftan bunları taraflar arasında taşıyordum. Şimdi pek yapamıyor olsam da fikir ve kültür hayatımızın bu yönü ile ilgili bir hayli görüş tespit etmişimdir.

Bu konu, hocamı çok düşündüren hususlardandır. Özellikle bir araya geldiğimizde bu konuda mutlaka konuşurduk. Konunun açılması daha ziyade benim kendisine problem götürüşümle başlardı. O, bu konuda Türk Tarih Kurumu'ndan çok hizmet beklerdi. Hocamla bu konuda tartıştığımız hususların arasında; literatür, ye-

tişmiş personel, arşiv, konuyu takip edebilecek bir merkez ve terminoloji konusu vardı. Hocam, terminoloji tercihimde bana pek katılmıyordu. Tartışmalarımız ilerledikçe hocamı daha iyi anlıyordum, ona hak veriyordum. Ancak hasım literatürün çarpıttığı terminoloji ile de bu kültür savaşı kazanılamazdı. Hocam, Doğu Anadolu Türklüğüne atfedilen mahalli ismi zikrederek bölgenin Türklüğünü anlatan kelimeler bulunması ve kullanılmasına taraftar değildi. O, bu bölge insanının kültürel bağ-kalmasına uğramış Türkmenler olduğuna inanırdı. Getirilecek izahın bu temel üzerine inşa edilmesini savunurdu.

Hocamın etrafında daima bir araştırmacı ekibi olmuştur. Uzun yılların hocalığı bu tecrübeyi ve lüzûmu ona kazandırmış ve hissettirmişti. Kısmet olup 5-10 yıl daha yaşasaydı, bu konuda da çok güçlü bir kadro oluşturacaktı. O, metod bilen, tarih nosyonu olan ve bölgede çalışan ekiplerin önemini sık sık vurgulardı. Malatya ve Elazığ'daki bu anlamda nüveleri büyük ölçüde O'na borçluyuz. Ben bu konuyu her açımda o benim dikkatimi Tahrir Defterleri'ne ve arşiv belgelerine çekerdi. Şimdi bu çalışmalar ne durumdadır, bilene aşkolsun.

Hocamı, Doğu meselesi itibariyle anlamam çok zaman aldı. Bu da çok tabiiydi. Ben aktüel konuların palyatif mücadelesi içerisinde bocalarken, o köklü, ciddi, kalıcı ve etkili bir metod üzerinde duruyordu. Bir gün sohbetimize Şerefnâme'yi getirmiştim. Anadolu Türk Beylikleri tartışılırken bu eserdeki beyliklerin de gündemimize alınması üzerinde duruyordum. Şimdi Kültür Bakanlığının bu esere sahip çıktığını görmekteyim. Sevindirici bir gelişme.

Bana göre bu milletin ürettiği, bu millete ait herşey benimdir. Şerefnâme'nin Devlet eli ile yayınlanması istismardan kurtarılmasını sağlayacaktır. Rahmetli Atatürk de böyle düşünmüş olmalı ki eserin yayına hazırlatılması üzerinde durmuştur. Bize göre Bakanlık bu safhada bir çalışma daha başlatmalıdır. Bir taraftan eser yayına hazırlanırken diğer taraftan muhtelif sempozyumlarda bu esere ilgili olan tebliğler verilebilmeli, giderek eser yayınlanmadan tamamen esere, yazarına ve çağına hasredilmiş bir seminerden sonra, yeteri kadar malzeme sağlanmalı, daha sonra eserin yayını cihetine gidilmelidir. Yanlış hatırlamıyorsam bu tarz uygulama da rahmetli hocamdan öğrendiklerimden idi.

Hocam, Doğu meselesinin tamamen kültür meselesi olduğuna inanırdı. Bu konu her açıldığı zaman bir iki yeni hatırasını anlatırdı. Özellikle de musiki üzerinde dururdu. Gazi Üniversitesi'nde yapılan "Trak Türkleri Sempozyumu"nda verdiği "Kerkük Halk Musikisi ve Güneydoğu Anadolu" isimli tebliğinde bu konu üzerinde durmuşlardı. Türk müziğinin İstanbul'dan kaynaklanıp gelişip Doğu Anadolu'ya da girdiği fikrini kabul etmezlerdi. O'na göre Anadolu Türk müziğinin beşiği, Doğu ve Güneydoğu Anadolu'dur. İstanbul bu kaynaktan kırık dökük yararlanmış ve bazen de orijinalitesinin bozulmasına yol açmıştır. Hocamın makam bilgisi ve bir dönemde çok güzel olan bir sesi vardı. O, Anadolu'ya Türk dilinin özellikle musiki bilgisinin Türkmenlerle birlikte iki kanaldan girdiği üzerinde dururdu. Bunlardan birisi Tatvan-Elazığ hattı ve diğeri de Kerkük-Elazığ hattı idi. Hocam bu konuları anlatırken canlı misaller verir, bizi hayran bırakırdı. Ne var ki bunları dahi Hocamdan derleyemedik. Hocam tebliğlerinde çok kere irticalen konuşur ve hâura anlatırdı. Kadır bilmezler, bu uygulamadaki bereketi ve inceliği anlayamazlardı. Biz dinlemeye doyamazdık.

Bahaeddin Ögel, 23-28 Ekim 1986 tarihleri arasında İzmir'de yapılan "III. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi"nde verdiği "Halk Müziği Araştırmaları ve Türk Kültür Tarihi" isimli tebliğinde; "... Türk Halk Müziği araştırmaları, Türkiye'nin bölünmezlik ve bütünlüğünü pekiştirecek en önemli bir unsurdur. Daha şimdiden birkaç türkümüzü başka bir dile çevirip, başka kökenlere dayayan çeşitli yayınların başladığı görülmektedir.

Anadolu halk müziğini inceleyen, Doğu Anadolu'dan batıya doğru özellikle kültür ve göç yolları üzerinde önemle durmamız gerekir. Kuzeyden Erivan-Erzurum-Erzincan-Sivas-Ankara veya Kırşehir Kültür yolu, Anadolu'ya çok şey aktarmıştır. Örnek olarak bu yol üzerinde bir Kütahya Zeybeği izlerini bulabiliriz. Kerkük-Urfa-Diyarbakır-Harpur-Sivas veya Kayseri eksenine ise bize çok şey öğretebilir. Çukurova-Denizli-Kütahya ise önemli ve dikkatle incelenmelidir. Artık müzikoloji de Türkiye'de yeni metodlar kullanarak kendini yenilemelidir. Bu araştırmalar, Anadolumuzun doğusu ile batısı arasındaki kültür bütünlüğü bakımından çok önemlidir" demektedir.

Hocamın işaret ettikleri bu husus tesadüfi değildi. O günlerde UNESCO'ya Doğu Anadolu konusuyla ilgilenen bölücü bir örgüt rapor vererek mahallinde yaşayan Türk müziğinin farklı bir milliyete ait olduğunu ileri sürmekteydi. Hocamın bunu duymaması ve kariyeriyle mütenâsip mesajlar vermemesi mümkün değildi. Nitekim hocamı kaybedişimizden 1 ay sonra Tempo Dergisi'nin 9-15 Nisan 1989 tarihli nüshasında "Kürdübesk" başlığıyla bir yazı yayınlanmış, bu yazıda aşiretlerimizdeki mahallî dille okunan Türkülerimizin Devlet Radyo ve TV'lerinde resmî dille okunmasının yadırgandığı belirtilmişti.

Rahmetli Fuat Köprülü ve rahmetli Z.V. Togan hocalarımızın yazılarındaki satır araları, yeni nesiller için incelenmesi gereken hususların mesajları ile doludur. Hocam B. ÖGEL, İzmir'deki tebliği ile diğer emsallerinde olduğu gibi yeni araştırmacı nesillere mesajlar vermişlerdir. Nitekim bu mesajı, Türk milli birliğinden yana olanlardan önce bir dergi almış ve kendi mefküresine uygun bir yorumla yanıtsızmıştı. Eser bırakmanın önemi kadar, eseri yaşatabilecek yeni kadrolara sahip olma şansı da önemli. Hocam kendisinden evvelki dönemin uzantısı idi. O Fuat Köprülü'nün odasında oturmaktan manevî bir haz duyar ve yüklendiği manevî sorumluluğu her an yaşardı. Kendisinden mensûbu bulunduğu ekole ters düşebilecek bir talep vâki olduğu zaman, oturduğu odanın ilk sahibini hatırlatır, âdeta vecd içerisinde konu ile ilgili kanaatini açıklardı. Onda Türk kültürüne hizmet âdeta ibadetti.

Hocamın yayın hayatındaki dil politikası da kendisine mahsustu. Uydurukçuya kesinlikle karşı olmakla beraber katı bir Osmanlı Türkçesine de taraftar değildi. Bu konuda "beni yeni nesiller asgari 100 yıl zorlanmadan okuyabilmeliler; ben geçmiş için değil gelecek için yazıyorum" derdi.

Hocamda sıradan ilim adamlığının ötesinde bir şey vardı. Bazı sezisleri, teşhisleri vardı k' yanında bulunan için o sürekli eğiten bir usta gibi idi. Bir gün, bir Türk tarihçesinin İngilizce yayınlanmış iki ciltlik tarih kitabından bahsediyorduk. O hemen, "Türkçesi de yayınlandı, karşılaştırmak lâzım; acaba yazar yabancılarâ tâviz vermek için farklı birşey söyledi mi, bu tür şeyler çok olmuştur",

demişti. Birgün de benim yanımdan hiç ayrılmayan ve yurt dışında çalışan bir Türkolog için "senin dostun kabul ettiğimiz için her yere girip çıkmasına göz yumuyoruz, teminat veriyor musun?" demişti. Bu tür misalleri çoğaltmak mümkündür. Ben kendisinden çok nasiplemişimdir. O, günümüzde yabancıların şarkiyatçıları; askerî, ticarî, siyasî, ilmi ve benzeri konularda çıkarları için sürekli ve sistemli olarak kullandıklarını bilir, bu tehdite karşı bir güç oluşturmamanın Türk bilim adamlarına düştüğünü söylerdi. Yurt dışında ve yurt içinde sürekli uyanıktı ve sohbetlerinde bize de uyanık olmayı, postu deldirtmemeyi öğretir, telkin ederdi.

Türk Kültür Tarihine Giriş isimli dev eseri her yeni cilt kazanışında, biz yeni kültür kodları üzerinde dururduk. Rahmetli, sırada hangisi olduğunu itikatlı ve tevekküllü cümlelerle tekrarlardı. Zamanla daha iyi anlayınca onun malzeme negrettiğini söylemekle neyi kastettiğini sezebilecektim. O'nun eserlerinde bulduğumuz konu ve detayı başka eserlerde bulamayınca B. ÖGEL'in büyüklüğü giderek artmaktadır. Ufak bir deneme yapmaya teşebbüs edenlerin ürünleri, bu devin yanında nasıl çüce kaldıklarını göstermektedir. O'na "Türk Kültür dünyasını ufki ve şakulî olarak inceliyorsunuz, Anadolu ve bilhassa Doğu Anadolu köprülerini de hususiyle yorumlayalım" meâlinde açıklamalarda bulununca; bu sahaların da sahiplerinin yetişeceğine işaret ederdi.

Türkiye'de klâsik bürokratin tâbi olduğu disiplin ile ilmi disiplin arasında gereken köprünün kurulamayışı beni hep üzmüştür. Özellikle katı bürokratlar, bilim adamları ile diyalogu bir türlü becerememişlerdir. Genç bürokratların ilmi kariyer yapmalarını, ben disiplinler arası köprünün tesisi bakımından zarurî görmüşümdür. Hocam merhum, her seviyeden bürokratla iletişimi çok rahat kurardı. O, âdeta devletin perde arkasındaki beyinlerinden, istimsiz kahramanlarındandı. Maalesef metot ve bilgi bakımından akıl hocahğı yaptığı, mecbur olmadığı halde fedakârca hizmet verdiği mercilerin hiç birisi, O'na ölümünde gereken kadirşinaslığı gösteremediler.

Hocam, ilmi prensiplerini ve prestijini şu veya bu tesirle kesinlikle âlet etmezdi. Ancak millî menfaatler söz konusu olunca ilmi birikimini ideolojilerine âlet edinenleri de pabuç bırakmazdı. "Türk Millî Bütünlüğü İçerisinde Doğu Anadolu" isimli eser böylesi bir şuurdan doğmuştu. Nitekim Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, 1981-1987 arasında kısmen popüler, millî hassasiyetlerle ilgili bir seri kitap yayınlamıştı. Birçok saygıdeğer bilim adamı gençliğimizin beynini yıkamak isteyen çevrelere karşı mücadele edebilmek için imzasını esirgememişti. Her branştan bilim adamları doğu konusuna ışık tutabilmek için kitapçıklar yayınlamıştı. Hocam bu imza sahipleri ve Enstitü'nün hizmetini övdüğü bir konuşmasında faaliyeti organize edenlerin de hizmetini vurgulamıştı. Bu övgüde benim de payım vardı.

Hocam, kültürel ölçücülüğün önlenmesinde polemikten uzak çok ciddi bir miras bırakmıştır. Türk aydını henüz bu servetin farkında değildir. Bugün Türk millî bütünlüğünün önüne bir engel gibi dikilenler, Türkiye Cumhuriyeti içerisinde iki ayrı millî kültürün varlığından söz etmektedirler. Bu tezin doğruluğu veya aksini ortaya koymek; Türk millî kültürünü ortaya çıkarıp, tanıyıp, tanıtmakla mümkündür. Bu safhayı Anadolu Türk Millî Kültürünü belirlemek takip edecektir. Bu ikinci husus Anadolu'da yaşayan kültürün su yüzüne çıkarılması ile mümkündür. Bu iki safhayı Anadolu'da yaşayan kültürün genişliği ve derinliği itibarıyla

Türk milli kültüründeki yerinin belirlenmesi izleyecektir. Böylece Anadolu'da iki ayrı milli kültürün varlığı veya aksi ispat edilecektir. B. ÖGEL hocamın yaptığı hizmet, Türk kültür dünyasını yeni nesillere bütün müessese ve ürünleri ile tanıtmaktı. Atatürk zamanında başlatılan folklor araştırmaları, derlemeleri ve yayınları Anadolu Türk Kültürünü ortaya koymak içindi. Günümüzde de Kültür Bakanlığı, üniversitelerimiz ve Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu'nun mevcudiyet sebebi budur, bu olmalıdır.

Türk gençinin, Türk aydınından beklediği ve izahına ihtiyaç duyduğu husus ise bizce şüphe olmamasına rağmen bu iki kültürün aynılığının ortaya konulmasıdır. Anadolu kültürünün homojen oluşu ve kültürel yapının Türk Kültürünün bir parçası olduğunun izahı Bu izaha daha ziyade propaganda taarruzuna muhatap olan dogulu gençlerimiz ile bu propagandayı politik çıkarlarına uygun bulan bir kısım batılı dostlar için ihtiyaç vardır. Bu hizmet maalesef yapılamamıştır.

Rahmetli hocamız FİNDIKOĞLU'nun bu konuda malzemenin az olduğu dönemde iki makalesi olmuştur. Daha sonra Rahmetli ERÖZ hocamızın çalışmaları olmuştur. Ancak B. ÖGEL'in Türk dünyasından aktardıkları ile Türk halk bilimcilerinin yaptıkları küçümsenemeyecek derlemeler arasında ihtiyaç duyulan köprü henüz kurulamamıştır.

A. İNAN'la başlayan Türk dünyasının mitolojik değerlerinin derlenmesi, S. BULUÇ ile devam ederken bu çalışmalarda Eberhard ve Radloff gibi ilim adamlarının da büyük payı olmuş, ancak derlenen malzeme Anadolu sahasında yaşamakta olan gerçekle karşılaştırılmamıştır. Rahmetli KAFESOĞLU dönemi, H. TANYU hocamızın çalışmaları ile sürerken, B. ÖGEL'in geliştirdiği sistematik ve bize sağladığı şablon maalesef Anadolu gerçeğine özellikle Doğu Anadolu'ya uygulanamamıştır ve sahibini beklemektedir.

Bu bir anlamda sahipsiz, yani kadim Türk kültürü ile Doğu Anadolu'da yaşayan Türk Kültürü arasında gerekli bağın kurulmamış olması, B. NİKİTİN'in hâlâ bu sahanın aşlamayan bir otoritesi olarak anılmasına ve koyduğu teşhislerin de değiştirilemez ilmi gerçekler olarak bilinmesine yol açmıştır. Bu yol; gençlerimizi bölücü akımlara sevk etmiş, aydınımızı ise, gerek Avrupa'ya ve gerekse bölücü örgütlere karşı suskunluğa yöneltmiştir.

B. NİKİTİN'deki doğu aşiretlerimizde yaşamakta olan 7 göbek sayma âdetinin "Ata Kültü"yle, Alkarısı ile ilgili açıklamaların "Kara İye"lerle ilgili olduğunu; bunlardan korunmak için ileri sürülen dini pratiklerin ise "Su ve Ateş Kültü" ile ilgili bulunduğu artık anlatılmalıdır. Keza Nikitin'in M. CURSİN'den naklettiği dini pratikleri, Türk bozkır kültürünü bilmeyenler, yorumlayamazlar. Genç öğrencilerimizden bunları araştırarak öğrenmelerini beklemek haksızlık olur. Türk kültüründe ateşin, ocağın, demirin yerini bilemeyen, Türk kurban kültürünün geçmişini bilemeyen, Türkler'de Yada Taşı'nın kutsiyeti ile ilgili çalışması olmayan okuyucu, B. NİKİTİN'in anlattıklarını okuyunca farklı bir milli kültürün anlatıldığı yanılığına düşer. Fadime Ana ile ilgili inançları tetkik edip, Hocam H. TANYU ve M. ÜÇER'i bilememiş genç, "Huma" "Umayu" ilişkisi kendisine anlatılmamış dogulu öğrenci, B. NİKİTİN'e inanır. Keza Türk Bozkır kültüründeki "Toprak Kültü"nü. "Yer-Sub'u bilmeyen, Türklerde atın kültürel fonksiyonu bilemeyen

gençliğimiz, Nikitin'in ve onun Millingen'den yaptığı alıntılarının tesirinde kalır, şartlanır. Farkında olmadan milliyetine ve kültürüne düşman olur. Bu noktada hata, gencin değil, araştırmacındır. İşte Rahmetli ÖGEL'in geçmişten günümüze ışık tutan çalışmaları bu karakterde idiler.

Hocam 7 Mart 1989 tarihinde vefat ettiği zaman, onu yakından tanıyanlar adeta bir akıl hocalarını kaybetmişlerdi. Ameliyat olmasından sonra hastahane'de ziyaretlerine gitmiştik. Morali iyi ve metindi. Bitirmeyi kafasına koyduğu eserleri anlatıyordu. Bunları yazma fırsatını kendisine verdiği için Allah'a şükrediyordu. 'Nasip olursa' diye başlayıp yarım kalan projelerini söylüyordu. Hocam rahmetli, dini bütün bir müslümandı. Rahatsızlığı oruç tutmasına mâni oluyordu. Bize mazeretini söylemeye ihtiyaç duyar, Cuma akşamları Kur'an okuduğunu anlatırdı.

Hocam Ermeni ve Doğu Anadolu meselelerinin tamamen kültür savaşı olduğu kanaatinde idi. Meselenin büyük ölçüde kültürel faaliyetle göğüslenebileceğine inanırdı. İşin ehli ve bilinçli bu kadro oluşturmadan bu işlere amatörce bulaşılmamasını isterdi. Halk tipi aydınlatma yayınlarına karşı değildi. Ama 8 Ocak 1982 günü evinde yaptığımız bir sohbette bana, SSCB ve ABD'yi misal vererek "bu ülkeler asgari 10 yıllık ciddi bir araştırma yapmadan, sosyal bilimlerin bütün dallarında uzman yetiştirip kadro oluşturmadan bu tür hassas konulara el atmazlar" demişti.

Hocam ve onun gibilerinin yoklukları onlar elden çıktıktan sonra anlaşılır. Bu ifademde saklı olan gerçeği XXI. yüzyıla girmek üzere olan dünyamızda Türkiye'nin bazı meselelerini yakından bilenler anlayabilir. O konuşurken ve dinlerken çok ciddi mesajlar verir ve alır. Bir sempozyumda sizin yanınızda oturur veya sizinle dolaşır, konularımıza girerse muhakkak parmak basacağı bir konu vardır. Birlikte bulunduğumuz sempozyumlarla birisi idi. Konuyu ben açmıştım. O sistemleştiren izahlar yapıyordu. Konumuz sempozyumlarda seçilen tebliğ konularıydı. O kadar çok mükerrer, sathî ve çelişkili mesajlar veren tebliğlere rastlıyorduk ki bu konu bile bir tebliğ konusu olabiliirdi. Bunlara verilen emeğin israf olmasının yanısıra sosyal bilimcilerimizin incelemesini bekleyen yığınla problem ilgisizlik ve koordinasyonlukten yığılıyordu.

Hocamın yönetiminde yapılan ve unutulamayan sempozyumlardan birisi de "Tarihte Türk Devletleri Sempozyumu" idi. Benim bu sempozyumdan umduğum ile bu sempozyumun sağladığı farklı şeyler olmuştu. Ben Türk etnolojisinin millî bağlantılarını ortaya çıkaracak bir sempozyum düşünüyordum. Türkler hangi tarihlerde hangi isimleri almışlardı? Coğrafyadan hareketle Türklerin veya Türk devletlerinin adlandırılışları nasıl olmuştu? Hangi Türk boyları vardı? Boylar konfederasyonları nasıl oluşmuştu, bunlar hangileriydi? Türk toplumlarının adlandırılışları neye göre oluyordu? Hanedan veya şahıs ismi hangi hallerde Türk toplumlarına isim olabiliyordu? Bunların tartışıldığı, ilkin millî daha sonra milletlerarası bir sempozyumun yapılmasını arzuluyordum. Millî olan birinci sempozyumda Türkiye Türklerinden uzmanlar konuyu tartışacaklardı. Daha sonra milletlerarası sempozyumda Türk dünyasından ve diğer bilim çevrelerinden uzmanlar konuyu tartışacaklardı. Böylece terminoloji birliği sağlanacak ve terminoloji saptırmasından yararlanan istismarcılara fırsat verilmemiş olacaktı. Bu arada coğrafya-vatan, vatan-millet bağıntısı işlenecek etnojenosist ve rejyonolist sapmalar da engellen-

miş olabilecekti. Bu yapılamadı. Ancak Türk tarihinin devletler bazında güzel bir cerrenilmesi yapılabildi. Uzmanları Türk Tarihindeki devletlerimizi tartıştılar. Neticede kültürümüz iki ciltlik nefis bir eser kazanmış oldu.

Hocamın ölümü ile Türk milleti sadece bir bilim adamını kayıp etmiş olmadı, sahasında otorite olan bir âlimini yitirmiş oldu. O, alanında Türk dünyasının her kesiminde otoritesini kabul ettirmiş olmasının yanı sıra meselelere bakmada kendi tarzını geliştirmişti. Millî tarih ve kültürle ilgili konularda problemi kendi süzgecinden geçirir, özel terazisinde tartar, sonra teşhisini koyardı. Onun bu tür teşhisleri arasında bir iç bütünlük vardı. Bu teşhisler arasında zıtlık bulamazdık. Onu yakından tanıyanlar ona ait olmayan bir teşhisin gıyabında ona yamanması halinde hemen iğretliliğini fark ederlerdi. Bu hassas terazi, Türk kültür milliyetçiliği terazisi idi. Ayarının sağlıklı olabilmesi için bir ömür boyunca bilgi toplayıp, hıfz edip yorumlamak gerekiyordu. Hocam bana göre başbaşına bir ekoldü.

Hocam türünden büyük insanların önemi, problemler yaşandıkça anlaşılıyor. Onların eksikliğini problemleri yakından yaşayanlar daha kolay anlayabiliyorlar. O, Türk kültürünü birkaç bin yıl evvelinden yaşarken sadece günümüze getirmekle kalmıyordu. Asgari bir elli-yüz yıl sonrasına da götürüyordu. Onun formüle etmediği teklif ettiği, üniversitelerin bünyesindeki mevcut veya kurulacak Hacı Bektaş Veli, Mevlâna, Ahî Evran, İdrisi Bitlisi, Yunus Emre ve benzeri Araştırma Enstitülerinin içerisinde yakın çevrenin sosyo-kültürel problemlerine çözüm aranılacaktı. Bu maksatla araştırmalar yapılmalıydı. Bunlar üniversitelerin bünyesinde olacak, millî problemler de bunların tezgâhlarında çözümlenip örülecekti. Günümüzde polemik yapılan Kürdoloji Enstitüleri'nden güya beklenen hizmet bu müesseseler vasıtasıyla gerçek anlamda yerine getirilecekti.

Hocamın yayınlarını tanıtan çalışmalar basına aksetmeğe başladı. Şüphesiz bunlar devam da edecektir. Ben kapital eserlerine değil de benim de dinleyici olarak bulunabildiğim, şahit olduğum veya tespit edebildiğim konferans veya tebliğlerine değinmek istiyorum. Hocam esasen seminerleri dolaşmayı prensipleri itibariyle zaman israfı sayardı. Ancak özellikle gençlerin yönlendirilmesi söz konusu olunca teklifleri getiren öğrencilerini kırmazdı. Bunlardan bazıları şunlardı :

Kültür Bakanlığı tarafından 22-28 Haziran 1981 tarihleri arasında İzmir'de düzenlenen II. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi'nde, 25.6.1981 günlü oturumda "Türklerde Kalın ve Başlık Meselesi" konulu tebliğini vermiştir.

Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından 23-28 Haziran 1986 tarihleri arasında İzmir'de düzenlenen III. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi'nde 26 Haziran 1986 günlü oturumda "Halk Müziği Araştırmaları ve Türk Kültür Tarihi" konulu tebliğini vermiştir.

Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu tarafından Ankara'da düzenlenen X. Türk Tarih Kongresi'nde 22 Eylül 1986 günü 2. oturumda "M.S. VI. Yüzyıldaki Kurgılara ait kaynaklar arasındaki gelişmeler ve sebepleri" konulu tebliğini vermiştir.

Türk Dil Kurumu, Dicle Üniversitesi ve Diyarbakır Valiliği tarafından 23-29 Mart 1986 tarihinde Diyarbakır'da düzenlenen Doğumunun 110. yıldönümünde Ziya

GÖKALP Haftası'nın 24 Mart 1986 günkü oturumunda Ziya GÖKALP'a Göre Millî Kültür ve Millî Birliğimiz" konulu tebliğini vermiştir.

Gazi Üniversitesi tarafından 13-15 Kasım 1985 tarihleri arasında Ankara'da düzenlenen Millî Kültür ve Gençlik Sempozyumu'nun 13 Ekim 1985 günkü oturumunda "Türklerde Bilgi Öğretme, Bilgi Teorisi ve Bilgelik" konulu tebliğini vermiştir.

Selçuk Üniversitesi tarafından 2-12/Ekim/1988 tarihleri arasında Konya'da düzenlenen 1. Milletler arası Türk Halk Edebiyatı ve Folklor kongresinin, 11 Ekim 1988 günkü oturumunda "Türk Kültür Tarihinin araştırma Metodları ve Türk Halk Bilgisi" konulu tebliğini vermiştir.

Selçuk Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Araştırma Merkezi tarafından 10-11-Kasım 1988 tarihleri arasında Konya'da düzenlenen 3. Millî Gençlik Kongresi'nde, 10 Kasım 1988 tarihli oturumunda "Türk Kültür Tarihi Bilgisi ve Gençliğimiz" konulu tebliğini vermiştir.

Konya Kültür ve Turizm Derneği tarafından 26-28 Ekim 1984 tarihlerinde Konya'da düzenlenen Türk Halk Edebiyatı ve Folkloru Kongresinin 26 Ekim 1984 tarihli oturumunda "Folklor Araştırma ve Türk Kültür Tarihimiz" isimli bir bildiri vermiştir.

Konya Turizm Derneği tarafından 27-29 Ekim 1975 tarihleri arasında Konya'da yapılan Uluslar arası Folklor ve Halk Edebiyatı Seminerinde 27 Ekim 1975 tarihinde "Eski Orta Asya'da Türk Kent Kültürü ve dilinin Konya ve dolaylarındaki izleri ve gelişmeleri" isimli bir bildiri vermiştir.

4-5 Temmuz 1988 tarihleri arasında BAKÜ'de yapılan Türk Kültür Anıtı Olarak Dede Korkud Kitabı I. Sovyet-Türk Kollokyumu'nda 4 Temmuz 1988 günlü oturumda "Topkapı Sarayı'ndaki Oğuz Destanı Parçaları" konulu bir tebliğ vermiştir.

Gazi Üniversitesi tarafından 31 Ocak 1987 tarihinde Ankara'da düzenlenen Irak Türkleri Sempozyumu'nda "Kerkük Halk Musikisi ve Güneydoğu Anadolu" konulu tebliğini vermiştir.

İstanbul Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Türkiyat Araştırma Merkezi tarafından 24-29 Eylül 1984 tarihleri arasında İstanbul'da düzenlenen VI. Millî Türkoloji Kongresi'nde, 27 Eylül 1984 günlü oturumda "Türk Kültür Tarihinin meseleleri ve gelecekteki araştırmalar" konulu tebliğini vermiştir.

Keza Türkiyat Araştırma Merkezi tarafından 23-28 Eylül 1985 tarihleri arasında İstanbul'da düzenlenen V. Milletlerarası Türkoloji Kongresi'nde 24 Eylül 1985 günlü oturumda "Göktürk Yazıtlarının Değerlendirilmesi" konulu tebliğini vermiştir.

Fırat Üniversitesi tarafından 24-27 Ekim 1985 tarihleri arasında Elazığ'da düzenlenen Fırat Havzası Folklor ve Etnografya Sempozyumu'nda 27 Ekim 1985 günü yapılan Değerlendirme Oturumuna tartışmacı olarak katılmıştır.

Fırat Üniversitesi tarafından 5-7 Kasım 1987 tarihleri arasında Elazığ'da düzenlenen Fırat Havzası II. Folklor ve Etnoğrafya Sempozyumu'nda 5 Kasım 1987 tarihli oturumu yönetmiştir.

Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı tarafından 24-27 Mayıs 1983 tarihleri arasında Ankara'da düzenlenen Birinci Askerî Tarih Semineri'nde, 26 Mayıs 1983 günkü oturumunda "Türk Tarihinde Millet ve Ordu Bütünleşmesinin Nedenleri" konulu tebliğini vermiştir.

Fırat Üniversitesi tarafından 23-26 Mart tarihleri arasında Elazığ'da düzenlenen Türk-İslâm Tarih, Medeniyet ve Kültüründe Fırat Havzası Sempozyumu'nda 23 Mart 1987 günlü oturumunda "Türk Kültüründe Fırat Havzasının Yeri" konulu bir tebliğ vermiştir.

İnönü Üniversitesi tarafından 19-21 Ekim 1988 tarihleri arasında Malatya'da düzenlenen III. Malatya Çevresi Halk Kültürü ve Battal Gazi Sempozyumu'nda 21 Ekim 1988 tarihli oturumu yönetmiştir.

Selçuk Üniversitesi tarafından 1-2 Nisan 1987 tarihleri arasında Konya'da düzenlenen Tarihi Saptırarak Yaratılan Ermeni Sorunu Sempozyumu'nun 2 Nisan 1987 günkü oturumunda "Van'da Ermeni Mezalimi Hakkında Araştırmalar" konulu tebliğini vermiştir.

Ankara Üniversitesi tarafından 20-22 Mayıs 1985 tarihleri arasında Ankara'da düzenlenen Tarihte Türk Devletleri Sempozyumu'nun 20 Mayıs 1985 günkü oturumunda "Tabgaç-Akhun Tôles Devletleri" konulu tebliğini vermiştir. Açılış konuşması yapmış, Panele de katılmıştır.

Ankara Üniversitesi tarafından 27-29 Nisan 1987 tarihleri arasında Ankara'da düzenlenen Dünyada Türkler Sempozyumu'nda "Türk Kültürüne Genel Bakış" konulu bir tebliğ vermiştir.

Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu adına, Ankara'da Aralık 1984 tarihinde, "Türk Kültür Tarihinin Meseleleri" konulu bir konferans vermiştir.

Keza AKDITYK adına yapılan Kültür faaliyetlerinden 20 Nisan 1987 tarihinde Ankara'da yapılan Türk Millî Bütünlüğü İçerisinde Doğu Anadolu Panelini Başkan olarak yönetmiştir.

AKDITYK Atatürk Araştırma Merkezi tarafından 21-23 Eylül 1987 tarihleri arasında Ankara'da düzenlenen Uluslararası Atatürk Sempozyumu'nda "Atatürk ve Türk Tarihi" konulu tebliğini vermiştir.

Devlet Bakanlığı ve İstanbul Kültür ve Sanat Vakfı tarafından 7-14 Ekim 1984 tarihleri arasında İstanbul'da düzenlenen i. Milletlerarası Türk Halı Kongresi'nin 12 Ekim 1984 günkü oturumunda "Halıcılık ve Koyunculuk İşleri" konulu bir tebliğ vermiştir.

Ayrıca Kollokyum programında yer almamasına rağmen Fırat Üniversitesi tarafından 21-26 Mayıs 1984 tarihleri arasında Elazığ'da yapılan Tarih Metodolojisi ve Türk Tarihinin Meseleleri Kollokyumu'nda metotla ilgili tespitlerini anlattıkları bir tebliğ vermişlerdi.

1986 yılında Kültür Bakanlığı adına Millî Kütüphanede Türklerde dil yapısına dair bir konferans vermiştir.

1984 yılında Viyana'da yapılan "Uluslararası Askerî Kongre"ye Türkiye adına katılmıştır.

5 Aralık 1989 günü yapılması için hazırlıkları sürdürülen "Millî Kültür Şurası" beni 9 Haziran 1982 tarihli "V. Beş Yıllık Kalkınma Planı Özel İhtisas Komisyonu Raporu" çalışmalarına götürüyor. Hocam, bu çalışmaların Ana Komisyon Başkan Yardımcısı idi.

8-10 Eylül 1989 tarihinde Söğüt'te yapılan "Osmanlı Sempozyumu"nda Prof. Dr. Halûk ÇAY milletin dilin önemini belirtirken Prof. Dr. Ercüment KURAN hocamın da katıldığı açıklamasında; kendi dilinden kelimelerle sayılara isim veremeyen bir toplumun dilinden bahsedilemeyeceğini anlatıyor ve doğu aşiretlerimizdeki mahalli dilin Arapça ve Farsça yoğunluklu bozuk bir Türkçe olduğunu belirtiyordu. Bu açıklamalar bana Rahmetli Hocamı hatırlattı. Hocam "bir dil ne kadar yabancı kelime girerse girsün hayatın aslı fonksiyonlarını ilgilendiren kelimeler değişmez. Onlar ilk şekillerini muhafaza ederler. Bakın Doğu aşiretlerindeki mutfağa, ocağa, kap-kacağa, çadır eşyalarına, hayvancılığa ait kelimeler tamamen Türkçedir. Bir toplumun dilinin ilk şeklini anlayabilmek için bunlar ölçüdürler" demişlerdi.

Hocam bana, Anadolu Türk tarihi itibarıyla de günümüz meseleleri bakımından önem arzeden açıklamalar yapmışlardır. 19 Ekim 1982 günü evinde kendilerini ziyaret ettiğimde bana; Doğu Anadolu aşiretlerinden büyük bir bölümünün Zağraflar dağlarından getirilip yerleştirildiklerini bölgenin otokton halkı olmadıklarını söylemişti. Ayrıca hocam belge almadan iddialı konuşmaktan kaçınırdı. Anadolu'nun İslâmiyetten evvelki Türk dönemi için yapılan açıklamaları reddetmezler, ancak savunabilmek için belgeyi önemserlerdi.

Nitekim hocamın ölümünden 4 yıl evvel Türkçeyi ve Türk kültürünü bekleyen tehdit konusunda koyduğu teşhis, ölümünden 1 yıl kadar soara su yüzüne çıkmaya başladı. Bir siyasi partinin aşiret Türkçesi ile eğitim yapılması konusunu TBMM'ne getirmesi söz konusu olunca Türk bilim adamları gerekli cevabı vermişlerdir. Bunlardan Türk basınına da akseden bir kısmını yazımıza alarak ileride yapılacak yeni değerlendirmelere ışık tutmak istiyoruz :

Prof. Dr. N. DİYARBEKİRLİ "Bu teklif bozuk bir düşüncenin mahsulüdür..." Prof. Dr. İ. MİROĞLU, "Bu teklif bölücülüğe atılan ilk adımdır", Prof. Dr. Ş. AKÇA, "Milleti soysuzlaştırmanın anlamı yoktur", Prof. M. ERKAL, "Eski alışkanlıkları, konu rey için istismar ediliyor", Doç. Dr. Orhan KAVUNCU "Eşyanın tabiatına aykırı bir teklif", Prof. Dr. H. KÖNİ, "Böyle bir uygulama birliği bozar" demek suretiyle hocamın açıkladığı gerçeğe süreklilik kazandırmışlardır.

Böylece 1984 yılında Doğu Aşiretleri Kültürü için İstanbul'da aldığım teşhis, 1989-90'larda hâlâ devam etmekte olan bir problem için Söğüt'te ve Türk Basınında gerçeğe uygun olarak yankılanmış olmaktadır.

Hocamla ilişkilerim bundan sonra hiç aralıksız devam etti. Çok kere seminer ve sempozyumlarda bir araya geliyorduk. Bazen da Kültür konulu Devlet komis-

yonlarında hocamdan yararlanıyordum. Bu kadarla kalmıyor, fırsat bulunca evlerine gidebiliyordum. Ölümünden sonra hocamla daha sıkı temasım oluyor, zira eserleri doğrusu elimden düşmüyor. Hazırlamakta olduğum "Eski Türk Dini İnancının Doğu Anadolu'da İzleri" isimli çalışmam için hocam bana sürekli ışık tutuyorlar.

Hocamızı rahmetle anarken bu vesile ile onun bizde birikmiş olan tecrübe ve fikirlerini de toparlayıp aksettirmeyi amaçladık. Seneyi devriyesinin yaklaştığı bu aylarda temennimiz, Türk kültürüne hizmetle görevlendirilmiş kuruluşlarımız, hocamıza ait iken bizim çok cüzi bir kısmını aksettirebildiğimiz konferans ve tebliğlerini konularına göre kitaplar halinde yayınlasınlar. Bu vesile ile de Türk kültür çalışmaları yeni bir kaynak tarzı kazanmış, giderek bu uygulamaya diğer benzerlerine de tatbik edilebilme imkânı bulmuş olur. Meselâ "Prof. Dr. Bahaeddin ÖGEL, Tebliğler —Ölümünün Birinci Yılı Hâtırasına— 1989 Ankara" yakışmaz mı?